TIBBIY TA’LIMDA NAZARIYA VA AMALIYOT UYG‘UNLIGINI TA’MINLASHNING PEDAGOGIK USULLARI

Eshmurodova Oysoat Rustamovna
Toshkent shahri Sergeli Abu Ali ibn Sino nomidagi
Jamoat salomatligi texnikumi o’qituvchisi

Annotatsiya: Mazkur maqolada tibbiy ta’limda nazariy bilimlar va amaliy ko‘nikmalar uyg‘unligini ta’minlashning pedagogik asoslari hamda samarali usullari tahlil qilinadi. Tibbiyot texnikumlarida bo‘lajak mutaxassislarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda kompetensiyaviy yondashuv, amaliy mashg‘ulotlar, simulyatsion ta’lim, klinik vaziyatlarni tahlil qilish, muammoli ta’lim va ustoz-shogird tizimining ahamiyati yoritiladi. Nazariy bilimlarni amaliy faoliyat bilan bog‘lash orqali o‘quvchilarning klinik fikrlashi, mustaqil qaror qabul qilishi, kasbiy mas’uliyati va amaliy tayyorgarligini rivojlantirish masalalari ko‘rib chiqiladi. Shuningdek, ta’lim jarayonida nazariya va amaliyot integratsiyasini takomillashtirishga qaratilgan metodik tavsiyalar beriladi.

Kalit so‘zlar: tibbiy ta’lim, nazariya va amaliyot uyg‘unligi, pedagogik usullar, kasbiy kompetensiya, amaliy mashg‘ulot, simulyatsion ta’lim, klinik fikrlash, muammoli ta’lim, klinik amaliyot, kompetensiyaviy yondashuv.

Zamonaviy sog‘liqni saqlash tizimi kasbiy bilimga ega, amaliy ko‘nikmalarni puxta egallagan va o‘z faoliyatiga mas’uliyat bilan yondashadigan tibbiyot xodimlarini tayyorlashni talab etadi. Bunday mutaxassislarni tayyorlashda tibbiy ta’limning nazariy va amaliy tarkibiy qismlarini o‘zaro uzviy bog‘lash muhim pedagogik vazifa hisoblanadi. Chunki tibbiyot sohasida nazariy bilimlarni bilishning o‘zi yetarli emas; ularni muayyan vaziyatda to‘g‘ri qo‘llash, bemorning holatini kuzatish, tegishli algoritmga rioya qilish va o‘z vakolati doirasida harakat qilish ham zarur.

O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni professional ta’limning huquqiy asoslarini belgilaydi [1]. Ushbu qonunchilik asosida tibbiyot texnikumlarida

o‘quvchilarni kasbiy faoliyatga tayyorlashda nazariy ta’lim, amaliy mashg‘ulot va kasbiy ko‘nikmalarni rivojlantirishning uzviyligini ta’minlash muhim ahamiyat kasb etadi.

Turdiyeva X. A. va Fayziyeva H. B. qizi tomonidan tayyorlangan «Sog‘liqni saqlash sohasiga yo‘naltirilgan ta’limda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlashning pedagogik mexanizmlari» nomli maqolada kompetensiyaviy yondashuv, amaliyotga yo‘naltirilgan ta’lim, fanlararo integratsiya va simulyatsion mashg‘ulotlar nazariya hamda amaliyot uyg‘unligini ta’minlovchi muhim pedagogik mexanizmlar sifatida ko‘rib chiqilgan [2].

Mazkur maqolaning maqsadi tibbiy ta’limda nazariy bilimlarni amaliy ko‘nikmalarga aylantirishga xizmat qiladigan pedagogik usullarni tahlil qilish va tibbiyot texnikumlarida ulardan samarali foydalanish bo‘yicha tavsiyalar ishlab chiqishdan iborat.

Nazariya va amaliyot uyg‘unligi — o‘quv jarayonida o‘zlashtirilgan bilimlarning amaliy faoliyat bilan bog‘lanishi, o‘quvchining nazariy tushunchalarni real yoki modellashtirilgan kasbiy vaziyatlarda qo‘llay olishini ta’minlovchi pedagogik tamoyildir.

Tibbiy ta’limda ushbu tamoyil alohida ahamiyatga ega. Masalan, o‘quvchi yurak-qon tomir tizimining fiziologik xususiyatlarini nazariy jihatdan o‘rganishi mumkin. Biroq arterial bosimni to‘g‘ri o‘lchash, natijalarni qayd etish va me’yordan chetlanish kuzatilganda tegishli tibbiyot xodimiga xabar berish kabi amaliy vazifalarni bajarish uchun maxsus mashg‘ulotlar talab etiladi.

Nazariya va amaliyotning uzviyligi quyidagi natijalarga erishishga yordam beradi:

- bilimlarni ongli va mustahkam o‘zlashtirish;
- kasbiy ko‘nikmalarni bosqichma-bosqich shakllantirish;
- klinik fikrlash va muammoli vaziyatlarni tahlil qilish qobiliyatini rivojlantirish;
- kasbiy xatolarni aniqlash va ularni tuzatishga o‘rgatish;
- mustaqil ishlash va kasbiy mas’uliyatni rivojlantirish.

Shu sababli nazariy mashg‘ulotlar amaliy faoliyatdan ajratilgan holda emas, balki o‘zaro bog‘langan ta’lim jarayoni sifatida tashkil etilishi lozim.

Muammoli ta’lim usuli. Ushbu usulda o‘quvchilarga kasbiy faoliyatda uchrashi mumkin bo‘lgan muammoli vaziyatlar taqdim etiladi. O‘quvchilar vaziyatni tahlil qilib, mavjud nazariy bilimlarga asoslangan holda yechim izlaydilar. Masalan, bemorning umumiy holati o‘zgargan vaziyatda qanday ko‘rsatkichlarni kuzatish, qachon yordam chaqirish va qanday xavfsizlik choralariga rioya qilish kerakligi muhokama qilinadi. Bunda o‘quvchi tayyor javobni yodlashdan ko‘ra, bilimni vaziyatga mos qo‘llashni o‘rganadi.

Simulyatsion ta’lim usuli. Simulyatsiya tibbiy muolajalar va kasbiy vaziyatlarni maneken, trenajyor yoki boshqa modellashtirilgan vositalar yordamida mashq qilish imkonini beradi. Ushbu usul o‘quvchilarning amaliy harakatlarni xavfsiz sharoitda takrorlashiga, xatolarini aniqlashiga va ko‘nikmalarini mustahkamlashiga xizmat qiladi. Simulyatsion mashg‘ulotlar nazariy mavzular bilan oldindan bog‘lanishi, aniq maqsadlar va baholash mezonlariga asoslanishi lozim.

Klinik vaziyatlarni tahlil qilish. Keys-stadi usuli orqali o‘quvchilar bemorning shikoyatlari, kuzatuv natijalari va vaziyatga oid ma’lumotlarni tahlil qiladilar. Ular muhim belgilarni ajratish, ehtimoliy muammolarni aniqlash va o‘z kasbiy vakolatlari doirasida tegishli harakatlarni belgilashga o‘rganadilar. Bunday yondashuv nazariy bilimlarning amaliy mazmunini ochib beradi.

Amaliy ko‘nikmalarni bosqichma-bosqich o‘rgatish. Dastlab o‘qituvchi amaliy harakatni namoyish etadi va uning ketma-ketligini tushuntiradi. Keyin o‘quvchi o‘qituvchi rahbarligida mashq qiladi, so‘ng mustaqil bajarishga o‘tadi. Har bir bosqichda xavfsizlik, gigiyena, to‘g‘ri texnika va kasbiy standartlarga rioya etilishi kuzatiladi.

Fanlararo integratsiya. Tibbiyot texnikumlarida anatomiya, fiziologiya, mikrobiologiya, farmakologiya, hamshiralik ishi va boshqa fanlar o‘rtasidagi bog‘liqlikni ko‘rsatish zarur. Masalan, infeksiya nazorati bo‘yicha nazariy bilimlar bemorni parvarishlash va tibbiy muolajalarni bajarish jarayonida amaliy jihatdan mustahkamlanishi mumkin.

Klinik amaliyot nazariy bilimlarni kasbiy muhitda qo‘llash va amaliy ko‘nikmalarni rivojlantirishning muhim vositasidir. Amaliyot davomida o‘quvchilar tajribali tibbiyot

xodimlarining ish jarayonini kuzatadilar, bemor bilan muloqot madaniyatini o‘rganadilar va belgilangan vazifalarni rahbar nazorati ostida bajaradilar.

Ustoz-shogird tizimi o‘quvchilarning kasbiy rivojlanishini qo‘llab-quvvatlaydi. Tajribali mutaxassis o‘quvchiga muolajalarni bajarish algoritmini, kasbiy intizomni, bemor huquqlarini hurmat qilishni va jamoada ishlash tamoyillarini tushuntiradi. Shu bilan birga, o‘quvchiga mustaqil fikrlash va savol berish imkoniyati yaratilishi kerak.

Klinik amaliyotning samarali tashkil etilishi uchun quyidagilar muhim:

- amaliyot maqsadlari va kutilayotgan natijalarni oldindan belgilash;
- har bir o‘quvchining tayyorgarlik darajasiga mos vazifalar tanlash;
- o‘quvchilar faoliyatini amaliyot rahbari tomonidan kuzatish;
- bemor xavfsizligi va maxfiylik talablariga qat’iy rioya qilish;
- bajarilgan ishlar yuzasidan konstruktiv fikr-mulohaza berish;
- amaliyot natijalarini muntazam tahlil qilish.

Amaliyot jarayonida o‘quvchilar faqat kuzatuvchi bo‘lib qolmasdan, o‘z tayyorgarlik darajasi va vakolatiga mos o‘quv vazifalarini bajarishlari lozim. Bunda bemor xavfsizligi har doim ustuvor hisoblanadi.

Ta’lim natijalarini baholashda o‘quvchining nazariy bilimlari bilan bir qatorda amaliy ko‘nikmalari ham hisobga olinishi zarur. Buning uchun testlar, og‘zaki savol-javoblar, amaliy topshiriqlar, kuzatuv varaqalari, chek-listlar va klinik vaziyatlar tahlilidan foydalanish mumkin.

Baholash quyidagi mezonlarga asoslanishi maqsadga muvofiq:

1. Nazariy bilimlarni egallash va tushuntirib bera olish.
2. Amaliy harakatlarni belgilangan algoritm asosida bajarish.
3. Gigiyena va xavfsizlik talablariga rioya qilish.
4. Klinik vaziyatdagi muhim belgilarni aniqlash.
5. Bemor va tibbiy jamoa bilan to‘g‘ri muloqot qilish.
6. O‘z faoliyatini tahlil qilish va xatolarni tuzatish.

Baholash jarayonida o‘quvchiga faqat yakuniy ball berish bilan cheklanmasdan, qaysi ko‘nikmalar yaxshi shakllangani va qaysi jihatlar ustida yana ishlash zarurligi

tushuntirilishi lozim. Bu yondashuv o‘quvchining keyingi rivojlanishini rejalashtirishga yordam beradi.

Tibbiyot texnikumlarida nazariya va amaliyot uyg‘unligini kuchaytirish uchun o‘quv dasturlarini kasbiy vazifalar bilan bog‘lash, fanlararo hamkorlikni rivojlantirish va amaliy mashg‘ulotlar ulushini maqsadli rejalashtirish lozim.

Bundan tashqari, pedagoglarning simulyatsion ta’lim va amaliy ko‘nikmalarni baholash bo‘yicha metodik tayyorgarligini oshirish muhimdir. O‘quv mashg‘ulotlari real kasbiy faoliyatga mos vaziyatlar asosida ishlab chiqilsa, o‘quvchilar nazariy bilimlarning amaliy qiymatini yaxshiroq anglaydilar.

Turdiyeva va Fayziyevaning tadqiqotida ham kompetensiyaviy yondashuv, fanlararo integratsiya va simulyatsion mashg‘ulotlar sog‘liqni saqlashga yo‘naltirilgan ta’limda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlashning muhim mexanizmlari sifatida ko‘rsatiladi [2].

Tibbiy ta’limda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlash bo‘lajak tibbiyot xodimlarining kasbiy kompetensiyalarini rivojlantirishning muhim shartidir. Nazariy bilimlarni amaliy vazifalar bilan bog‘lash o‘quvchilarga o‘rgangan ma’lumotlarini kasbiy vaziyatlarda qo‘llash, klinik fikrlash va amaliy harakatlarni to‘g‘ri bajarish imkonini beradi.

Maqola tahlili asosida quyidagi xulosalar chiqarildi:

Birinchidan, nazariy mashg‘ulotlar, amaliy topshiriqlar va klinik amaliyot yagona pedagogik tizim sifatida tashkil etilishi kerak.

Ikkinchidan, muammoli ta’lim, simulyatsion mashg‘ulotlar, klinik vaziyatlarni tahlil qilish va fanlararo integratsiya nazariy bilimlarni mustahkamlashga xizmat qiladi.

Uchinchidan, ustoz-shogird tizimi va amaliyot rahbarlarining muntazam fikr-mulohazalari o‘quvchilarning kasbiy tayyorgarligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

To‘rtinchidan, ta’lim natijalarini baholashda bilim, amaliy ko‘nikma, xavfsizlik, muloqot va refleksiya mezonlarini birgalikda hisobga olish lozim.

Umuman olganda, nazariya va amaliyot uyg‘unligiga asoslangan ta’lim modeli tibbiyot texnikumi o‘quvchilarining kasbiy tayyorgarligini takomillashtirish, bilimlarni amaliyotga tatbiq etish va mas’uliyatli tibbiy faoliyatga tayyorlash uchun muhim pedagogik asos bo‘lib xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni. 2020-yil 23-sentabr, O‘RQ-637-son. URL: https://lex.uz/uz/acts/-5013007

2. Turdiyeva, X. A., Fayziyeva, H. B. qizi. **Sog‘liqni saqlash sohasiga yo‘naltirilgan ta’limda nazariya va amaliyot uyg‘unligini ta’minlashning pedagogik mexanizmlari**. *Klinik tadqiqotlar va innovatsion tibbiyot*. 2026. Jild 2, № 1, 10–13-betlar. URL: https://www.globalscholars.uz/index.php/kt/article/view/1898

3. Mamajonov, I., Kuvatov, J. **Tibbiyot ta’limi: nazariya va amaliyot uyg‘unligi**. *International Conference on Social Sciences and Multidisciplinary Studies* konferensiyasi materiallari. URL: https://icssms.academicianstudies.com/wp-content/uploads/2025/07/ICSSM_abstract-book-1.pdf

4. O‘zbekiston Respublikasining «Fuqarolar sog‘lig‘ini saqlash to‘g‘risida»gi Qonuni. 1996-yil 29-avgust, 265-I-son. URL: https://lex.uz/uz/acts/-26013